

5203

۳۲.

۱

۱۸۸

بر سال مکّه —

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.Ketab.ir

اندیشه‌ای ائتلافی بر محور

استدلال

بررسی اندیشه ابوعلی طبهرسی
(۴۶۹-۵۲۸ ق)

رضا واسطی

عضو هیئت علمی دانشگاه صداوسیما



پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

اندیشه‌ای ائتلافی بر محور کتاب آسمانی
 بررسی اندیشه ابوعلی طبرسی (۴۶۹-۵۴۸ق)
 رضا واعظی
 ناشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
 تهیه
 معاونت پژوهشی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 سرویراستار
 محمدباقر انصاری
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی
 چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
 چاپ اول: تابستان ۱۳۹۷
 تعداد برگه‌ها: ۳۵۰
 قیمت: ۲۰۰۰ تومان
 عنوان: ۴۶۱؛ مسلسل: ۷۴۵

نشانی
 قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 تلفن و دورنگار: ۰۲۵-۳۷۸۳۲۸۳۳
 ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸
 کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۵۹۱
 مراکز پخش
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۰۲۵-۳۷۸۳۲۸۳۴
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب دانشگاه تهران،
 پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:
 ۰۲۱-۶۶۹۵۱۵۳۴
 وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir
 رایانامه: nashr@isca.ac.ir
 فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir
 فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir
 همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه: واعظی، رضا، ۱۳۴۹-
 عنوان و نام‌پدیدآور: اندیشه‌ای ائتلافی بر محور کتاب آسمانی: بررسی اندیشه ابوعلی طبرسی (۴۶۹-۵۴۸ق)/
 مشخصات نشر: رضا واعظی؛ تهیه معاونت پژوهشی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی، ۱۳۹۷
 مشخصات ظاهری: ۱۸۸ ص
 شابک: ۲۰۰۰۰ ریال
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۶۹] - ۱۷۲؛ همچنین به صورت زیرنویس
 یادداشت: نمایه
 موضوع: بررسی اندیشه ابوعلی طبرسی (۴۶۹-۵۴۸ق)
 موضوع: طبرسی، فضل‌بن حسن، ۴۶۸-۵۴۸ق.
 موضوع: طبرسی، فضل‌بن حسن، ۴۶۸-۵۴۸ق. - دیدگاه درباره سیاست و حکومت
 موضوع: مجتهدان و علما - سرگذشتنامه
 موضوع: اسلام و سیاست
 شناسه افزوده: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. معاونت پژوهشی. پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی. معاونت پژوهشی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۲/۱۸ط/۹۲/۸ BP
 رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۹۴۴
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۴۶۵۳۷

سخنی باخواننده	۱۳
مقدمه	۱۵

بخش ارا کلیات و چارچوب علمی بحث

فصل اول: مفاهیم و کلیات	۲۳
۱. چارچوب نظری بحران	۲۳
۲. تعریف بحران	۲۳
۳. شاخص‌های اساسی بحران‌ها	۲۵
فصل دوم: نظریه بحران اسپریگنز	۲۷
۱. مدل بحران اسپریگنز	۲۷
۲. مراحل نظریه اسپریگنز	۳۰
الف) مشاهده بی‌نظمی	۳۰
ب) تشخیص علل	۳۰
ج) بازسازی جامعه	۳۱
د) ارائه راه حل	۳۱

بخش دوم زندگی و زمانه طب‌پرسی

فصل اول: زندگی سیاسی، اجتماعی و علمی ابوعلی طب‌پرسی	۳۵
---	----

۱. علل مهاجرت ابوعلی طبرسی از مشهد به سبزوار ۳۶
- ۱-۱. بروز اختلافات شدید در منطقه خراسان به‌ویژه مشهد ۳۶
- ۲-۱. فوت وزیر معین‌الدین ابونصر احمد بن فضل بن محمود کاشانی ۳۶
- ۳-۱. هجرت سادات آل‌زباره از مشهد به بیهق ۳۷
- ۴-۱. شیعه‌بودن اهل بیهق ۳۷
- ۲-۱. علل مهاجرت ابوعلی طبرسی ۳۸
- ۳-۱. شاگردان ابوعلی طبرسی ۳۹
- ۴-۱. میراث علمی ابرعلی طبرسی ۳۹
- ۴-۱. آثار فقه ۴۰
- الف) المؤلف من المؤلف بین الیوم والسلف ۴۰
- ب) مجمع البیان و حوامع الجامع ۴۰
- ج) العمده فی اصول الدین و التفسیر و التوافل ۴۱
- ۲-۴. آثار تفسیری ۴۱
- ۳-۴. آثار کلامی ۴۳
- الف) اعلام الوری باعلام الهدی ۴۳
- ب) اسرار الامامه ۴۳
- ج) کتب تفسیری ۴۴
- ۴-۴. آثار اخلاقی - سیاسی ۴۶
- الف) الآداب الدینیة للخزانة المعینة ۴۴
- ب) نثر اللثالی ۴۵
۵. جایگاه سیاست در آثار ابوعلی طبرسی ۴۵
۶. دیدگاه‌ها درباره ابوعلی طبرسی ۴۵

۶-۱. دیدگاه صاحب نظران اهل سنت ۴۶

الف) شیخ عبدالمجید سلیم، رئیس پیشین دانشگاه الازهر ۴۶

ب) شیخ محمود شلتوت، رئیس دانشگاه الازهر ۴۷

ج) ذهبی صاحب التفسیر و المفسرون ۵۰

۲- ۶. دیدگاه صاحب نظران شیعه ۵۰

الف) عبد الجلیل رازی قزوینی ۵۱

ب) شیخ عباس قمی ۵۲

ج) سید حسن امین ۵۲

د) مرتضی مطهری ۵۳

ح) محمد علی قمی ۵۳

و) دکتر حسین کربلایی ۵۴

ز) رسول جعفریان ۵۴

فصل دوم: اوضاع سیاسی و اجتماعی و تحولات بحران ها ۵۷

۱. اوضاع سیاسی عصر طبرسی ۵۷

۱-۱. خلافت عباسی در عصر طبرسی ۵۸

الف) القائم ۵۸

ب) المقتدی ۵۸

ج) المستظهر ۵۹

د) المسترشد ۶۰

هـ) الراشد ۶۰

ی) المقتضی ۶۰

۲- ۱. رابطه سلاطین سلجوقی با خلفای عباسی ۶۱

۲. جایگاه مذاهب در دولت سلجوقیان ۶۲
- ۱-۲. اهل سنت در عصر سلجوقیان ۶۵
- ۲-۲. شیعه در عصر سلجوقیان ۶۸
- الف) نصیریان یا علویان ۶۹
- ب) زیدیه ۷۰
- ج) فرقه اسماعیلیه ۷۱
- د) شیعه امامیه، اثناعشری ۷۲
- ۳-۲. بخش‌ها، مناقشات مذهبی عصر طبرسی ۷۳
- فصل سوم: طبرسی و تشخیص علل و ریشه‌یابی بحران‌ها ۷۷
- مقدمه ۷۷
۱. اولین پرسش‌های اندیشمند ۷۸
۲. طبرسی و تشخیص مهم‌ترین چالش‌ها ۸۰
۳. بحران فکری و نظری، مهم‌ترین مشکل زمانه ۸۱

بخش سوم مبانی فکری، بازسازی جامعه و ارائه مدل مطلوب

- فصل اول: مبانی فکری و سیاسی ابوعلی طبرسی ۸۷
- مقدمه ۸۷
۱. مبانی عقلی اندیشه سیاسی طبرسی ۸۸
۲. مبانی کلامی اندیشه سیاسی طبرسی ۹۰
- ۱-۲. جایگاه قرآن در حل اختلافات و منازعات ۹۱
- ۲-۲. انسان‌شناسی طبرسی ۹۳
- ۱-۲-۲. انسان آزاد و صاحب اختیار ۹۴
- ۲-۲-۲. ممنوعیت تقلید در اصول عقاید ۹۶

۳. مبانی اخلاقی اندیشه سیاسی طبرسی	۹۷
۳-۱. عدالت	۹۸
۳-۲. فواید عدالت	۱۰۱
الف) احیای امر به معروف و نهی از منکر	۱۰۱
ب) دوری از کجی و انحراف	۱۰۱
ج) جلوگیری از افراط و تفریط	۱۰۱
د) رعایت حقوق مردم	۱۰۲
۳-۳. رابطه اخلاق و سیاست در اندیشه طبرسی	۱۰۲
۳-۴. شرایط تحقق عدالت حاکمان	۱۰۴
۴. مبانی فقهی اندیشه سیاسی طبرسی	۱۰۵
۴-۱. رابطه مجتهد و املا	۱۰۸
۴-۲. قول حق یا رأی اکثریت	۱۱۱
فصل دوم: جایگاه دولت در اندیشه سیاسی طبرسی	۱۱۵
۱. ضرورت حکومت در اندیشه طبرسی	۱۱۶
۲. حاکمیت خداوند در اندیشه طبرسی	۱۱۸
۳. انواع حکومت از نگاه طبرسی	۱۲۱
۴. طاغوت از نظر طبرسی	۱۲۲
۵. خاستگاه حکومت یا حکومت مطلوب	۱۲۷
۶. موروثی نبودن سلطنت و حکومت	۱۳۱
۷. حاکم در نظر طبرسی	۱۳۱
۸. صفات حاکم از نظر طبرسی	۱۳۲
۹. وظایف حاکم و زمامدار از نظر طبرسی	۱۳۳

بخش چهارم اقدامات و تلاش‌های طبرسی برای حل بحران‌ها

- فصل اول: اقدامات طبرسی برای حل منازعات ۱۳۷
- مقدمه ۱۳۷
۱. عملکرد علمای امامیه در دوره غیبت کبری ۱۳۸
۲. آغاز غیبت کبری تا روی کار آمدن ایلخانان مغول ۱۳۸
- ۱-۱. معتقدان به تعطیلی حکومت مطلوب در دوره غیبت ۱۳۸
- ۲-۱. معتقدان به حکومت مطلوب در دوره غیبت ۱۳۹
۳. تقیه در عصر غیبت ۱۴۱
- ۱-۳. انواع تقیه ۱۴۱
- الف) تقیه، سه دفاع ۱۴۱
- ب) تقیه یا تغییر شکل مبارزه ۱۴۲
- ۲-۳. دیدگاه بزرگان و علمای شیعه درباره تقیه ۱۴۳
- تقسیم شیخ مفید ۱۴۳
- نظر شیخ طوسی ۱۴۴
- دیدگاه طبرسی درباره تقیه ۱۴۴
۴. تلاش‌ها برای حل منازعه ۱۴۶
- ۱-۴. اقدامات فکری و علمی ۱۴۶
- ۲-۴. ارتباط هدفمند با حاکمان وقت ۱۴۸
- فصل دوم: طبرسی و رفع ابهامات از شیعه امامیه ۱۵۱
۱. اقدامات طبرسی در دفاع از شیعه امامیه ۱۵۱
- ۱-۱. تألیف کتاب اسرار الامامیه ۱۵۲
- ۲-۱. تألیف کتاب اعلام الوری بأعلام الهدی برای حاکم طبرستان ۱۵۲

۱۵۳	۳-۱. توجه ویژه به موضوع امامت در کتب تفسیری
۱۵۴	۲. تبیین نظام سیاسی مطلوب شیعه امامیه
۱۵۷	۲-۱. ماهیت امامت
۱۵۹	۲-۲. هویت امام
۱۶۱	۳-۲. معنای اولی الامر
۱۶۴	۴-۲. شرایط و اوصاف امام
۱۶۵	۴-۲-۱. عصمت امام
۱۶۶	۲-۲-۲. افضل و اعلم بودن
۱۶۹	کتابنامه
۱۷۳	نمایه ها
۱۷۳	آیات
۱۷۶	روایات
۱۷۷	موضوعی
۱۸۲	اعلام و مشاهیر
۱۸۴	کتاب ها
۱۸۶	مکان ها

مبانی باخواننده

امین الاسلام ابوعلی فضل بن حسن طبرسی معروف به شیخ طبرسی (۴۶۹-۴۸۱ ق.) از علما، مجتهدان و مفسران بزرگ شیعه در قرون پنجم و ششم و صاحب تألیفات مهمی در فقه، کلام، تفسیر، اخلاق و سیاست است. زوال دولت آل بویه و بحران‌های داخلی در جامعه عصر طبرسی، علمای شیعه از جمله وی را به تحریر و تالیف چتر تقیه واداشته است؛ این وضعیت شرایط را به گونه‌ای رقم زد تا وی به بررسی و اندیشه سیاسی خویش در راه اصلاح و رفع مشکلات زمان خود اقدام کند. شناخت طبرسی از اوضاع زمان و مکان از یک سو و تسلط علمی او از طرف دیگر، سبب شد تا وی اندیشه‌ای منحصر به فرد در عصر تقیه شکل دهد که برای حل بحران‌های زمانه او به کار آید. اندیشه سیاسی طبرسی ضمن آنکه در چارچوب وظایف عالمانی شیعه قابل بررسی است، بیشتر متأثر از حوادث و بحران‌های جامعه زمان او بوده و به همین سبب سعی در طرح راه‌حلهایی برای کاهش منازعات و تنش‌های عصر خویش داشته است که در هر دوره و زمانی برای رفع سوء تفاهمات و اختلافات به کار می‌آید. بررسی مبانی اندیشه سیاسی این اندیشمند شیعی، با توجه به نابسامانی‌های موجود در آن دوره، نشان می‌دهد که او برای حل بحران‌های اجتماعی، نظامی سیاسی و بسامان را ارائه می‌کند. نویسنده اثر

پیش‌رو در صدد تحلیل نظام مذکور بر آمده و برای انسجام و غنای بیشتر بحث از مدل تحلیل توماس اسپریگنز که مبتنی بر بحران است، استفاده کرده است. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی این اثر را گامی در راستای پاسخگویی به پرسش‌های فکری، فرهنگی و دینی و احیای تمدن اسلامی می‌داند. امید است پژوهش حاضر مورد توجه و استفاده فعالان در عرصه شناخت اندیشه علمای شیعه قرار گیرد.

لازم است انصافاً به محترم این کتاب و استادانی که در پدیدآوردن آن سهمی دارند و همچنین رئیس محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر نجف لک‌زایی بابت همراهی در انتشار این اثر و نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی که عهده‌دار آماده‌سازی فنی و فرایندی و چاپ و نشر اثر حاضر بوده است، سپاسگزاری و تشکر کنم. امید است این فعالیت علمی در رشد و پویایی فرهنگ دینی مؤثر باشد و مورد توجه حضرت صاحب‌الامر (عج) قرار گیرد.

محمد مهدی یعقوب‌زاد

معاون پژوهشی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

مقدمه

امین الاسلام ابوالی فضل بن حسن طبرسی معروف به شیخ طبرسی (۴۶۹-۵۴۸ق) از فقها، مجتهدان و مفسران بزرگ شیعه در قرون پنجم و ششم است که بیشتر او را با تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن می‌شناسند. وی صاحب تألیفات مهمی در فقه، کلام، تفسیر، فقهیه است: مجمع البیان و جوامع الجامع در تفسیر، المؤتلف من المختلف در فقه، اعلام الوری بأعلام الهدی در کلام و آداب الدینیه للخرانة المعینیه در اخلاق و سیاست، مهم‌ترین آثار وی به شمار می‌رود. طبرسی برخی از آثار خویش را برای حاکمان و وزرای دربار وقت نوشته است؛ چنان‌که وی تفسیر مجمع البیان را به درخواست محمد بن یحیی از سادات آل‌زبارة و از شخصیت‌های وابسته به بانفوذ شهر سبزوار و کتاب اعلام الوری بأعلام الهدی را به درخواست علاءالدوله علی بن حسام‌الدین شهریار، حاکم تمامی طبرستان، گیلان، ری و توس و کتاب آداب الدینیه را به درخواست سلطان معین‌الدین ابونصر احمد بن فضل بن محمود وزیر دولت سلجوقی تألیف کرده است.

طبرسی در مقدمه کتاب مجمع البیان اشاره کرده که حوادث و نامایمات

زمانه مانعی بر سر راه و حرکت او بوده است. وی با توجه به این معضلات گام در راهی پرمخاطره گذاشته است. سفر او از مشهد به سبزوار و اقدامات و آثار فقهی، کلامی، اخلاقی و تفسیری وی و حتی نکات قابل توجهی که در مباحث تفسیری به آنها اشاره کرده است، نشان می‌دهد طبرسی با بحران‌هایی در عصر خویش دست‌وپنجه نرم کرده و کوشیده است در راه رفع این مشکلات گام بردارد.

انایش چشم‌گیر مناقشات مذهبی - به‌ویژه میان شیعه و سنی - و کشیده‌شدن این مناقشات به تعصبات مذهبی به حاکمیت و میان حاکمان و حمایت بی‌چون و چارای حاکمان سنی مذهب و متعصب سلجوقی از مذاهب سنی و مقابله جدی با شیعیان همچنین دیدگاه‌های بسیار افراطی برخی از فرق شیعه مانند زیدیه و اسماعیلیه از جمله مشکلات عصر ابوعلی طبرسی است. حمایت حاکمان سلجوقی از مذهب سنی و افراط آنها در این زمینه به حدی رسید که در زمان حکومت طغرل‌بیگ به علت تعصب عمیدالملک کندی و القاتات او، شیعیان لعن می‌شدند. در بین پیروان این مذاهب درگیری و خونریزی به راه افتاده بود و اغلب آثاری که در رد هر یک از مذاهب با زبانی زشت و موهن نگاشته شده، در این دوران بوده است.

در چنین شرایطی که جامعه دچار بحران‌های داخلی بود؛ همچنین به زوال دولت شیعی آل‌بویه علمای شیعه از جمله طبرسی مجبور به تقیه شدند. از این رو طبرسی در تفسیر مجمع البیان و به تناسب آیات مربوط به تقیه، دیدگاه بزرگان عصر خویش و گذشتگان را درباره تقیه بیان می‌کند.

همین وضعیت موجب شده بود که بی‌عدالتی بر حاکمان چیره گردد و حقوق مردم زیر پا گذاشته شود. این نابسامانی‌ها که بحرانی جدی در جامعه

عصر طبرسی به وجود آورده بود، در کنار وظایف علما و بزرگان که طبرسی به آن اعتقاد داشت و همچنین نیازی که در آن مقطع احساس می‌کرد و درخواست‌های برخی از متنفذین آن زمان از وی شرایط را به گونه‌ای رقم زد تا طبرسی با طرح اندیشه سیاسی خویش در راه اصلاح و رفع مشکلات گام بردارد.

نگارنده با هدف انسجام بیشتر و شناخت دقیق‌تر اندیشه سیاسی ابوعلی طبرسی در مدل تحلیل توماس اسپریگنز که مبتنی بر بحران است، استفاده کرده است. به نظر می‌رسد اندیشه ابوعلی طبرسی ضمن آنکه در چارچوب وظایف علمای شیعه قابل بررسی است، بیشتر متأثر از حوادث زمان وی بوده و به همین سبب سعی در بیان راه حل‌هایی برای کاهش منازعات و تنش‌های عصر داشته است؛ راهکاری که در عصری برای رفع سوء تفاهمات و اختلافات به‌کار می‌آید.

بررسی مبانی تصویری و تصدیقی اندیشه سیاسی ابوعلی طبرسی - اعم از کلامی، عقلی، فقهی و اخلاقی - نشان می‌دهد که وی به اهمیت الله بر انسان و هستی اعتقاد دارد؛ ضمن آنکه ضرورت حکومت را عقل و انسان را خلیفه خدا در زمین می‌داند. به تصریح او انسان از چنان توانایی‌ای برخوردار است که می‌تواند قوانین طبیعت را کشف و از آنها بهره‌برداری کند. به عقیده طبرسی خداوند برای هدایت بندگان خویش انبیا را فرستاده است و حضرت محمد صلی الله علیه و آله خاتم این پیامبران به‌شمار می‌آید و چون دین اسلام تا روز قیامت خواهد بود لزوم حضور افرادی که از این دین و آیین پاسداری کنند، ضروری است؛ به همین منظور خداوند امامانی را برگزیده است که آخرین آنها حضرت مهدی (عج) است و هیچ عصری خالی از امام معصوم نیست.

از آنجاکه حوادث و ناملايمات زمانه طبرسی فراوان بوده و شیعه از حاکمیت به دور بوده است، وی ضمن پیشه کردن تقیه که مرام و مسلک علمای شیعه در دوران غیبت است، با توجه به نیازهای عصر خویش اقداماتی صورت داده و برای رفع چالش‌ها و بحران‌ها تلاش‌های فراوانی کرده است. طبرسی تنش‌ها و منازعات مذهبی بین فرقه‌های مختلف اسلامی را که بلای جان مسلمانان سده بیستم و بروز سؤالات و ابهامات بسیاری را که متوجه شیعه امامیه شده بود و انسانیت‌ها را فراوان به شیعیان را مهم‌ترین بحران‌ها تشخیص داده و ریشه آن را در تعصبات و کج‌فهمی‌های بزرگان مذاهب دانسته است. وی با توجه به این نابسامانی‌ها، نظام سیاسی و بسامانی طراحی می‌کند. او همچون علمای شیعه نظام سیاسی مطلوب را منحصر به حضور امام معصوم برای حکومت می‌داند و استدلال‌های فقهی می‌کند و چون در مقام عمل می‌رسد، با توجه به فلسفه وجودی امام (هدایت جامعه به سمت نیکی و تقوا) حکومتی را مطرح می‌کند که در آن حاکم، غیر معصوم ولی مأذون از طرف معصوم باشد.

طبرسی با اینکه حکومت غیر امام معصوم یا غیر مأذون از طرف امام معصوم را جائز می‌داند، مشروعیت یا عدم مشروعیت حکومت را به حرکت حاکم در مسیر رساندن خلق خدا به تقوا و تعالی و خدمت به بندگان خدا خلاصه می‌کند.

با توجه به سخنان و نظریات ابوعلی طبرسی می‌توانیم بگوییم وی معتقد است در عصر غیبت ضمن اینکه حاکمیت به خداوند و امامان معصوم - که جانشینان پیامبر خدا و بندگان برگزیده خداوند - تعلق دارد، با توجه به ضرورت وجود حکومت، حاکم غیر معصوم نیز به شرط آنکه در چارچوب

احکام الهی و در جهت خیر و صلاح بندگان خداوند حرکت کند، حاکم منصوب از طرف خداوند است.

با این اوصاف طبرسی جامعه‌ای بسامان و مطلوب را ارائه می‌کند و در مرحله بعد به ذکر راه حلی منطقی می‌پردازد. او وظایف علما را در هر صورت بیان می‌کند و اصل تقیه را توضیح می‌دهد و با توجه به وجوب امر به معروف و نهی از منکر، ضمن همکاری با برخی از حاکمان و وزرای وقت، آثار فراوانی برای رفع تنش‌ها و منازعات عرضه می‌کند. او در همین چارچوب و با توجه به اینکه اینهاست و کتب مهمی‌های فراوانی درباره شیعه به وجود آمده بود، راه حل را در تبیین دقیق شریعت امامیه جستجو می‌کند. به همین منظور علاوه بر نکات بسیار مهمی که در تفسیر مجمع البیان به آنها اشاره کرده است، یکی از آثار مهم خویش، کتاب اعلام الوری بأعلام الهی را به این موضوع اختصاص داده و حتی در مقدمه همین کتاب به لزوم وجود حاکم شرعی جائر تأکید نموده است.

به نظر طبرسی سلطنت و حکومت دو نوع است: الهی و مشروع، غیر الهی و نامشروع. حکومت مشروع و الهی حکومتی است که از طرف خداوند عطا شود و در راستای دعوت به نیکی، تقوا و سعادت بیشتر باشد. حاکم یا سلطان در صورتی شرعی است و مشروعیت الهی دارد که در چارچوب احکام الهی و در جهت خیر و صلاح بندگان خداوند حرکت کند.

او ضمن برشمردن فواید عدالت برای حاکم، وظایف بسیار مهمی برای حاکم در نظر گرفته است؛ از جمله: دعوت مردم به سمت نیکی و تقوا، متواضع بودن در مقابل مردم، امانت‌دانستن حکومت و خیانت نکردن در امانت، رعایت حقوق مردم و عمل بر اساس انصاف و عدالت و رفع نیاز حاجتمندان. تأکید بر رعایت حقوق مردم و خدمت به مردم به حدی در اندیشه طبرسی اهمیت دارد که او با

ذکر روایات متعدد چنین حاکمی را سایه خدا بر زمین می‌داند.
تسلط طبری بر اوضاع زمان و مکان از یک سو و شناخت لازم علمی او
از طرف دیگر، سبب شده است اندیشه‌ای منحصر به فرد در عصر تقیه شکل
گیرد که راهگشای حل بحران‌های زمان او و زمان‌های دیگر باشد.